

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р *Емилия Хинкова Евгениева*,
доцент в Софийски университет,
Факултет по науки за образованието,
Катедра по специална педагогика и логопедия

Относно: Дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор”
в област на висше образование 1. Педагогически науки,
професионално направление 1.2 Педагогика,
научна специалност Специална педагогика

Тема на дисертационния труд: *„Хората с увреждания в древногръцката литература
съвременен педагогически прочит и интерпретация”*

Автор: *Агорица Филипополу, докторска програма по Специална педагогика*

Научен ръководител: *проф. д-н Мира Цветкова Арсова,*
Софийски университет “Св. Климент Охридски”,
Факултет по науки за образованието и изкуствата,
Катедра по специална педагогика и логопедия

1. Общо описание на представените материали

Представеният комплект дисертационни материали съдържа:

а) комплект с административни документи: автобиография на Агорица Филипополу, заповеди за зачисляване и отчисляване, заповед за назначаване на жури за защита, протокол от първо заседание на журито

б) комплект с текстови документи: дисертация и автореферат, декларация за достоверност и оригиналност на дисертационния труд

в) комплект с публикации (3 броя, на английски език)

2. Кратки биографични данни за докторанта

Агорица Филипополу е завършила Университета в Крит в бакалавърската програма програмата по философия и социални науки. Има завършена магистърска програма по Образователни науки - Отворен университета в Хеленик, Гърция и магистърска програма по Специална педагогика в Софийски университет „Св. Климент Охридски“. Има завършени специализации по брайл, специализация по нарушения на развитието при деца и юноши. Агорица Филипополу е сертифициран преподавател по гръцки език като втори чужд.

Обръщам внимание на тази информация от образователния профил на докторантката, защото той е интересен и с това, че покрива цялата палитра от проблеми, които поставя на вниманието си в изследването. Това не е задължително изискване при разработване на докторско изследване, но когато е налично, говори за отговорен подход. Професионалният си опит докторантката натрупва както в системата на образователната администрация, така и като частен учител, а и като учител в училище. Това ѝ е позволило да познава повече детайли от образователната система в Гърция, което със сигурност се е отразило положително при планиране на експеримента, провеждането му и анализиране на получените данни.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Темата на настоящата разработка е новаторска и засяга интересен проблем в специалната педагогика – опит за разкриване на възможностите на литературните текстове да повлияят върху развитието на самооценката и социалната идентификация. Това, което прави докторантката е, че наблюдава и анализира художествени образи от старогръцката литература, които са носители на определена различност – слепота, глухота, физически увреждания и невидими увреждания. Поставен е на разглеждане проблемът за съвременния прочит на старогръцките текстове. Това позволява на госпожа Агорица Филипополу да погледне на моделите на деня от позицията на културната традиция, като въздействие на литературен текст, също така и като възможност за възвръщане на рационалната съвременна чувствителност в лоното на ценностното и художественото. Все по-често в педагогическата теория и практика се поставят въпросите, които са свързани с възпитанието на подрастващите и има ли място то в днешната информационна, виртуална, дистанционно случващата се среда на социален живот. В този смисъл представената дисертация е иновативна, изследването е многопластово и заслужава адмирации.

4. Познаване на проблема

Теоретичната постановка е конструирана коректно спрямо спецификата на дисертационното изследване. Синтезирано е, в рамките на две части, в които са разгледани проблемите на социалното приемане на уврежданията и по-скоро теориите и моделите за това, както и анализ на присъствието/отсъствието на герои с увреждания в старогръцката литература. При работата с литературните източници, Агорица Филипополу демонстрира уменията си за добро подреждане на отправни точки по проблема.

Теоретичното поставяне на проблема следва интересна логика. Първо се представят видовете нарушения, които ще се проследяват в литературните текстове. След това се представят видовете увреждания, които се срещат в древногръцките текстове. След което се

представят и героите, които са носители на тези нарушения в контекста на тяхната социализация. Насочването на вниманието към културните модели, които могат да се припознаят в литературните текстове, е пряко свързано с темата на изследването. Това разглеждане на литературните текстове на практика налага и модела на разработената изследователска програма. В нея се търси съвременната рефлексия на текста и в съответствие със съвременната философия и културен модел и отношението към различните. Бих искала да отбележа, че избраният от авторката подход да изследва и описва конструкциите на социалните взаимодействия първо във всяка от епохите, а след това да оцени рефлексията към времево отминал модел на представяне и осмисляне на нарушение в развитието, е много успешен и предполага възможности за добри изследователски изводи.

При оценка на първата теоретична постановка бих искала да обърна внимание и на начина на представяне на разнообразните старогръцки текстове и фрагменти от тях, които имат отношение към изследвания проблем. От лингвистична гледна точка, избраните моменти са прецизно описани и дават възможност с описаните литературни данни да се работи и от други изследователи. Второто, което е изключително важно, е подходът към художествения текст. Той е разгледан основно в отношението му към проблема на героите с увреждания и възможностите за тяхната социализация в древността.

Като цяло теоретичното поставяне на проблема е систематизирано добре и не се губи в ненужно натрупване на информация, която, обичайно, е или прекалено обемна за смисъла на изследването или засяга области, които нямат пряко отношение към проблема.

Това, което може да се допълни в теоретичната обосновка на проблема е проучване за наличието или отсъствието на други изследвания, които търсят корените на процеса на интегриране в учебното съдържание. Такава постановка може да има направена и на ниво на институционално обосноваване на процесите на приобщаване на децата и възрастните, които имат проблеми в развитието. Подобно проучване би поставила допълнителен акцент на анализа. Също така би дало възможност да се оцени степента на иновация за системата на образование.

Обобщено по отношение на теоретичната постановка на проблема, мога да подчертая синтезните, предварително добре параметрирани и технически добре изпълнени две части. Големината на частите и характерът на информацията в тях не предполага разделянето им в две отделни глави.

5. Методика на изследването

Разработената изследователска програма следва поставените задачи. Като цяло се търси да се определи рефлексията на учениците с увреждания към литературните герои с увреждания. Правят ли сравнение със себе си, различна ли им е оценката за героя с увреждане, имат ли отношение към социалните модели, които носи в себе си героя. Това е иновативен

подход. Той може да ревизира не само отношението на учениците с увреждания към литературните герои с увреждания, а също така и да очертае начинът, по който хората с увреждания възприемат другите с увреждания. Основното внимание на изследванията са насочени към определяне на взаимодействието между хора със и без увреждания. По-рядко се прави измерване на социалните взаимодействия между самите хора с увреждания.

Формулираните цел и хипотези са коректни. Задават добре акцентите на изследването.

Изследваните лица са 63, на възраст между 14 и 18 годишни, като на 18 години е само един ученик. Броят на учениците с едни и същи нарушения е балансиран в изследваната група.

Инструмента на изследването включва: анализ на литературните източници и структуриране на литературните описания на герои с нарушения. От това зависи как и с каква цел ще се наблюдава и описва възприемането на художествените образи от учениците с увреждания. Описанието на литературните основания е коректно и в детайли.

Въпросникът е авторски. Той е описан подробно в трета глава. Това, което бих искала да отбележа е, че преди попълването на въпросниците, учениците имат беседа по темата за литературните герои. Целта на беседата е да постави темата пред тях, тъй като изследването не се извършва в конкретни часове по литература. Беседата е предвидена като такава и е съобразена с очакването от въпросите. Докторантката определя този етап в изследователската си програма като „задаване на три въпроса“.

Въпросникът поддържа въпросите за слепотата, глухотата и физическите увреждания в съответствие на съществуващите литературни източници. В този смисъл мога да кажа, че въпросникът много прилича на логиката на изграждане на въпросници за четене с разбиране. Факт, който може да бъде допълнен към формулираните приноси от изследването.

Важен момент от всяко изследване е начинът на неговото организиране и провеждане. Агорица Филипополу провежда своето изследване на място. Достъпът до учениците не е бил затруднен. Учениците са работели самостоятелно, защото е имало варианти на въпросниците на брайл и жестов превод, също.

Събраните данни са представени в четвърта глава.

Прави впечатление в демографската справка, че основните три групи респонденти се разделят на още две – с вродено нарушение и с придобито в резултат на събитие. Това внася допълнителни специфики в работата.

Анализът на данните е представен на няколко етапа. Първо е описан профила на респондентите. След това са представени данните от всеки от трите модула. Всеки от

модулите е описан съобразно вътрешните групи въпроси. За всяко от нарушенията вътрешните групи от въпроси е различен. Той зависи от съдържанието и начина на представяне на съответното нарушение в старогръцката литература. По този начин се получават изключително много детерминанти, които да бъдат наблюдавани в процеса на анализа на данните.

Представянето, описанието и коментирането на получените резултати е направено в таблици и диаграми. Посочена е статистически значимата разлика и е наблюдавана динамика както вътре в самите групи, според нарушението, така и междугруповата динамика. Докторантката демонстрира умения за системност, изчерпателност и мотивираност на анализа. Проследява последователно всяка от формулираните хипотези.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационен труд има за цел да представи една иновативна гледна точка за възможностите и влиянието на старогръцката литература и социалната адаптивност и уменията за оценка от ученици със зрителни, слухови и двигателни нарушения. Значимото в тази дисертация е това, че се прави нов прочит на учебното съдържание по изкуство, в частност по литература, за нуждите на процеса на приобщаване и изграждане на активна приемаща среда на различните ученици.

Обръща се внимание на начина на възприемане на нарушението от самите ученици със зрителни, слухови и двигателни проблеми в развитието. Прави се анализ на начина, по който те реагират на герой, които има техния проблем, така и на герой, който е с различен проблем. Този подход също е иновативен и обръща внимание на това, че трябва да се детайлизира не само взаимоотношението между хората със и без нарушения, а и начинът, по който се възприемат проблемите от самите хора с нарушения.

Докторантката представя иновативен прочит на културния модел, с който битува различният художествен герой в текста – наказание, пророчество, емоционална рефлексия. Проследен чрез специализирания въпросник този културен модел, позволява на следващ етап на анализ на получените данни, да се работи върху ценностни модели и тяхното формиране у учениците с различно развитие.

Данните, събрани от изследването са представени добре. Направен е многопластов анализ. Още веднъж искам да подчертая, че е проследено отношението между придобитото

нарушение и това по рождение. Разликата между групите е значима и е важно да се анализира каква е разликата във възприемането на литературните герои.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Трудът на госпожа Филипополу има научно-приложен характер.

Научният характер е в анализа на античната литература от гледна точка на представените в нея герои с нарушения – слепота, глухота и физически увреждания, както и моделите на възприемането им тогава.

Отнесени са тези модели към днешната действителност и са използвани за основа на проучването на оценката и самооценката на учениците с нарушения.

Проучена е литературата в тази посока и е параметрирана в съдържателен комплекс за наблюдение и описание на дисертационния проблем.

Практическият характер на изследването е по посока на разработения въпросник и възможната посока на анализ на данните.

Обърнато е вниманието на един специфичен феномен от процеса на интегриране – оценката на хората с увреждания към другите от тази група. В дисертацията, това е разгледано по отношение на художествените образи.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Представените публикации следват логиката на разработването на проблема и очертават основни негови особености.

9. Автореферат

Авторефератът отговаря на изискванията и дава цялостна представа за философията, методиката и резултатите от направеното дисертационно изследване. Съдържа достатъчно обстоятелствена теоретична част, която следва логиката на теоретичната постановка в изследването.

Методиката е описана обстоятелствено. Представени са всичките етапи от подготовката и провеждането на експеримента.

Анализът на данните е представен в детайли – демография и рефлексия на учениците с нарушение към героите с нарушения от древногръцката литература.

10. Критични забележки и препоръки

Посочените критични бележки имат за цел да се допълни влиянието на изследването върху средата на средното общообразователно училище и педагогическата практика в процеса на приобщаване, а не толкова като недостатък на представеното изследване.

Направеният анализ на учебното съдържание по литература в частта му – старогръцка литература, може да бъде допълнен с препоръки към учителите, на основание на постигнатите резултати.

Разработеният въпросник и формулираните чрез него критерии за оценка, може да бъде разработен и в съкратен инвариант, който да бъде използван от учителите в процеса на изграждане на приобщаваща среда.

Цялостното изследване може да получи по-широка популярност като се представи на публични форуми. Направените публикации са достатъчни за приключване на обучението в докторската програма по Специална педагогика, но не са достатъчни за популяризиране на резултатите.

При следващ етап на работа с въпросника, текстът на някои от въпросите, трябва да бъде прецизиран.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на СУ „Св. Климент Охридски“.

Дисертационният труд показва, че докторантката Агорица Филипополу притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята положителна оценка за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и предлагам на почитаемото научно жури да присъди

образователната и научна степен 'доктор' на Агорица Филипополу в област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление, 1.2. Педагогика, докторска програма по Специална педагогика

1 септември 2019 г.

Рецензент: .....

Доц. д-р Емилия Евгениева